ఓం శ్రీ సాయి రాం

కుమార శతకము

(టీకాతాత్పర్యసహితము)

1. శ్రీ భామినీ మనోహరు
సౌభాగ్య దయా స్వభావు సారసనాభున్
లోఁభావించెద; నీకున్
వైభవము లొసగుచుండ వసుధఁగుమారా!

ఓ కుమారా! లక్ష్మీ వల్లభుడైన శ్రీహరి, పద్మనాభుడు, దయాశాలి నీకు సర్వసంపదలు ఇచ్చుదాత.

2. ఆజ్ఞ యొనర్చెడి వృత్తుల
లో జ్ఞానము గలిగి మెలుగు లోకుల మెచ్చన్
బ్రాజ్ఞతను గలిగి యున్నన్
బ్రాజ్ఞులలోఁబ్రాజ్ఞుఁడవుగ ప్రబలు కుమారా!

ఓ కుమారా! నీవు సమర్థుడుగా పేరు పొందుటకు నీకిచ్చిన పనిని నైపుణ్యముగా చేయుటయే కావలెను.

3. అతి బాల్యములో నైనను
బ్రతికూలపు మర్గాములఁ బ్రవర్తింపక స
ద్గతి మీర మెలగ నేర్చిన
నతనికి లోకమున సౌఖ్యమగును గుమారా!

కుమారా! సుఖముననుభవించుటకు బాల్యము నుండి దుందుడుకు చేష్టల చేయక సత్ప్రవర్తన కల్గిన వాడే తగును.

4. వృద్ధజన సేవ చేసిన
బుద్ధి విశేషజ్ఞుఁ బూత చరితుడున్
సద్ధర్మశాలియని బుధు
లిద్ధరఁ బొగిడెదరు ప్రేమయెసగఁ గుమారా!

పెద్దలు మెప్పు పొందుటకు వారిని భక్తితో సేవించుటయే మార్గము.

5. పెద్దలు వద్దని చెప్పిన
పద్దుల బోవంగరాదు పరకాంతల నే
పొద్దే నెదఁబరికించుట
కుపదేశింపగఁ గూడ దుర్విఁ గుమారా!

పరస్త్రీలను కించపర్చుట, పెద్దలనెదిరించుట మంచి నడవడి కలవానికి తగవు.

6. తనపైదయ నుల్కొనఁ గను
గొన నేతెంచినను శీల గురుమతులను పం
దనముగఁ భజింపందగు
మనమలరగ నిదియ విబుధ మతము కుమారా!

బుద్ధిమంతుడు తన యందు ఆపేక్ష కల్గినవారిని సత్ప్రవర్తన కల్గిన పెద్దలను గౌరవించును సంభావించును.

7. ఉన్నను లేకున్నను పై
కెన్నడు మర్మంబుఁ దెలుప నేగకుమీ నీ
కన్నతల్లిదండ్రుల యశం
బెన్నఁబడెడు మాడ్కిఁ దిరుగు మెలమిఁగమారా!

నీ తల్లి దండ్రులకీర్తి నలుదిశల వ్యాపింపవలెనన్న నీవు గుట్టుగా సత్ప్రవర్తన కల్గిన వాడివయిననే సాధ్యము.

8. పెద్దలు విచ్చేసినచో
బద్ధకమునైన దుష్ట పద్ధతి నైనన్
హద్దెరిగి లేవకున్నన్
మొద్దువలె జూతు రతని ముద్దు కుమారా!

పెద్దలు యందు వినయము చూపకున్న నిన్ను మొద్దువలె చూతురు.

9. సతతముఁ బ్రాతః కాలో
చిత విధులకు జరుపు మరసి శీఘ్రముగా సహః
పతి పూర్వపర్వతాగ్రా
గతుడగుటకు మున్నె వెరవు గల్గి కుమారా!

ప్రాత: కాలముననే (సూర్యోదయవేళకే) లేచి నిత్యకృత్యములు తీర్చుకొనవలెను.

10. పోషకుని మతముఁగనుగొని
భూషింపక గాని ముదము బొందురు మఱియున్
దోషమును నెంచు చుండును
దోషివయిన మిగులఁ గీడు దోచుఁ గుమారా!

యజమాని మనసెరిగి మసలినవాడే నేర్పరి. అట్లు మసలనిచో యజమాని నీలో తప్పులన బట్టును.

11. నరవరుడు నమ్మి తను నౌ
కరిలో నుంచునెడ వాని కార్యములందున్
సరిగా మెలంగ నేర్చిన
పురుషుడు లోకమున ఁగీర్తి ఁ బొందుఁ గుమారా!

రాజు నమ్మిన మనిషిని, అతడు నేర్పరియైనచో, ప్రజలు అందలము ఎక్కింతురు.

12. పుడమిని దుష్టత గల యా
తడు లంచంబులు బట్ట దలచుచు మిడియౌ
నడవడి విడి యందెరి వెం
బడి ద్రిప్పికొనుచును గీడు వరుప కుమారా!

దుష్టుడు తన యొక్క చెడునడవడితో, లంచగొండి తనముతో ఇతరులకు కీడు కల్గించును.

13. పనులెన్ని కలిగి యున్నను
దినదినమున విద్యపెంపుధీయుక్తుడవై
వినగోరుము సత్కథలను;
కవి విబుధులు సంతసించు గతినిఁ గుమారా!

బుద్ధిమంతుడు ఎన్ని కార్యములు నిర్వహించుచున్నను విద్యాధికులకు, పెద్దలకు గౌరవ మొసంగి సత్కాలక్షేపము కొంతసేపైనను చేయును.

14. ధరణీ నాయకు రాణియు
గురు రాణియు నన్నరాణికులకాంతను గ
న్న రమణి దనుగన్న దియును
ధరనేవురు తల్లులనుచుఁ దలుపు కుమారా!

ప్రతివానికి అయిదుగురు మాతలుందురు. అది ఎట్లన రాజు భార్య, గురుపత్ని, అన్న భార్య, కులకాంత, భార్య తల్లి వీరికిని తల్లికిచ్చిన గౌరవము నీయవలెను.

15. సదమల మతితో (బెద్దల
మదికింపుగ మెలగు, నిందమానుము పరులన్
మృదుమార్గములను వదలకు

విదితంబుగ దానఁ గీర్తి వెలయుఁ గుమారా!

సుమతివై,సన్మార్గములోజీవించిన, పెద్దలకు సంతోషము, నీకు సత్కీర్తి కలుగును.

16. ఆచార్యున కెదిరింపకు
బ్రోచిన దొర నింద సేయఁ బోకుము కార్యా
లోచనము లొందఁ జేయకు
మాచారము విడవఁ బోకుమయ్య! కుమారా!

మంచి నడవడిక కల్గి, గురువునకు, యజమానికి ఎదురు చెప్పక, తాను చేయు
పని గూర్చి పరిపరి విధముల నాలోచింపక చేయువాడే నేర్పరి.

17. పుట్టినది మొదలు పరసతి
బట్టగఁ జూచుటయ నింద పద్ధతి యనుచు
న్నట్టి పురుషుండు పుడమిం
బుట్టిన జనతతులఁ గీర్తిబొందుఁ గుమారా!

కుమారా! పరకాంతలనుచేపట్టుట, విషయవాంఛ లేని వాడే చిరకీర్తిని పొందును

18. కల్లలగు మాట లాడకు
మెల్లజనంబులకు వేగ హృదయము కడు రం
జిల్లగ (బల్కుము నీ కది
తెల్లము రహిఁగీ ర్తిఁగాంచు దెరగు కుమారా!

అసత్యము లాడక, ప్రియమైన మాటలు మాట్లాడువాడే నిజమైన ఆనందమును
కీర్తిని పొందును.

19. ఏనాడైనను వినయము
మానకుమీ మత్సరమున మనుజేశులతోఁ
బూనకు మసమ్మతము బహు
మానమునను బొందు మిదియె మతము కుమారా!

వినయమును వీడక, పైఅధికారులతో వాగ్వివాదములకు పోక, మెలకువతో మెలగు వాడే సన్మానమును పొందును.

20. నగ (గూడదు పరసతిఁగని
తన మాతృ సమానమెన్నదగు; నెవ్వరితోన్(
బగ గూడ, దొరుల నిందిం
పగ (గూడదు, గనుము వృద్ధ పథము కుమారా!

అకారణ వైరము, పరులను నిందించుట, పరస్త్రీలను వాంఛించుట చేయక ఋజువర్తనుడవై మెలగవలెను.

21. చేయకుము కాని కార్యము
పోయకుము మతిన్ శుభం బవని భోజనమున్
జేయకుము రిపు గృహంబున
గూయకు మొరుమనసు నొచ్చుగాత కుమారా!

మంచి, చెడ్డ విచక్షణ కల్గి, ఇతరులను నొప్పించనివాడే నేర్పరి. 'ఎప్పటికెయ్యది ప్రస్తుతంబో.... సుమతీ' ఈ పద్యభావము ఇక్కడ సూచితము.

22. పిన్నల పెద్దల యెడు గడు
మన్ననచే మెలగు సుజన మార్గంబులనీ
వెన్ని కొని తిరుగుచుండిన
నన్ని యెడల నెన్న (బడదువన్న కుమారా!

లోకమందు ప్రఖ్యాతి పొందుటకు, పిన్న, పెద్దలలయందు మంచి నడవడి కల్గి యుండుటయే కారణము.

23. తనకు విద్యాభ్యాసం
బును జేసినవానికన్న బొలుపుగఁబదిరె
ట్లను దూగు దండ్రి వానికి
జననీయుఁ బదిరెట్లు ఁదూగు జగతిఁ గుమారా!

లోకమందు విద్యనేర్పిన గురువుకన్నను తండ్రి పదిరెట్లెక్కువ. తండ్రికన్నను, తల్లి పది రెట్లెక్కువ. తల్లిదండ్రులు పూజనీయులు.

24. తమ్ములు తమయన్న యెడ భ
యమ్మును భక్తియును గలిగి యారాధింపన్
దమ్ముల నన్నయు సమ్మో
దమ్మును బ్రేమింపఁ గీర్తి దనరు ఁకుమారా!

అన్నదమ్ములు అన్యోన్యప్రేమికులయిననే రామలక్ష్మణుల వలె కీర్తిపొందుదురు.

25. అప్పం దన తల్లి గ మే
లొప్పంగని జరుపవలయు నుర్వీస్థలిఁజ
న్నప్పడు చన్నిడి మనిపిన
మప్పడతియు మాతృతుల్యయండ్రు కుమారా!

అక్కయును, పాలిచ్చిపెంచిన దాదాయును కూడా మాతృస్థానీయులు.

26. బూటకపు వర్తనముఁ గని
జూటరి వీడనుచుఁ దప్ప ఁజూతురుగా! యా
బాటను విడి సత్యము మది
బాటించి నటించు వాడె నరుడు కుమారా!

ఉత్తముడు అసత్యములు పలుకక, కపటమార్గమున చరింపక నీతి వర్తనుడై ఉండును.

27. తనయుడు చెడుగై యుండిన
జనకుని తప్పన్న మాట సత్యమెఱుగుదు గా
వున నీ జననీ జనకుల
కు నపఖ్యాతి యగురీతి గొనకు కుమారా!

నీవు దుష్టుడవైన నీ తండ్రిని జనులు నిందింతురు. తండ్రికి చెడ్డపేరు తేకుము.

28. తల్లిని దండ్రిని సహజుల
నల్లరి బెట్టినను వారాలలుగుచు నీపై
నుల్లమున రోయు చుందురు
కల్లరి వీడనుచు (గీర్తి (గంద (గుమారా!

నీ కుటుంబములో నీవు మంచివాడ వనిపించుకోవలెను. తల్లిదండ్రులు, సహోద రులు రోతపడుతున్నట్లు ప్రవర్తించకూడదు. 'ఇంట గెలిచిననే, రచ్చగెలువగలవు'.

29. లోకులు తను (గొనియుడు వి
వేకి యదియు నిందగాక వినవొల్లదు సు
శ్లోకుల చరితం బిట్టిది
చేకొనవలె నట్టి నడక చిన్ని కుమారా!

దూషణ, భూషణల కతీతుడైన వ్యక్తియే గౌరవము పొందును. నీవు ఇట్టినడవడి కను అలవరచుకొనుము.

30. ధరణిని పరోపకారా
చరణ ప్రతినిష్ఠనెపుడు సలుపుము నీకా
తెరగున వాసాదివ్రత

వరకర్మము కంటె మేలు వచ్చు కుమారా!

పరోపకారియే నిష్టాగరిష్టునకైన మిన్న. పరోపకారము అలవరచుకొనుము.

31. వగవకు గడచిన దానికి
పొగడకు దుర్మతుల నెపుడు; పొసగని పనకై
యొగి దీనత నొందకుమీ
తగ దైవగతిం బొసంగు ధరను కు మారా!

గతమును గూర్చి వగవక, దుష్టులను పొగడక, అసాధ్యములు సాధింప బూనక, విధి విలాసము ననుసరించి సాగవలెను.

32. పని బూని జనులు సంతస
మునఁ దాలిమి సత్యశౌచములను బ్రవర్తిం
చిన యశము నొందచుందురు
గనుడొను మిదె దొడ్డ నడకఁ గాక కుమారా!

సత్యవ్రతుడే కీర్తిగాంచును. కాననీవు సత్యవ్రతుడవుకమ్ము.

33. విను లోకంబున ధర్మం
బసఁగ గులాచారమట్ల నరసి నడువఁదా
గను మాయుః కీర్తుల నిహ
మనఁ బరమునఁ బొందు సౌఖ్యములను గుమారా!

కులాచారమును గౌరవముతో ఆదరించిన ఇహపరలోక సౌఖ్యము కల్గును.

34. సరి వారి లోన నేర్పున
దిరిగెడి వారాలకు గాక తెరవాటులలో
నరయుచు మెలగెడి వారికి

పరు వేటికి గీడె యనుభవంబు కుమారా!

సజ్జనసాంగత్యము నీకు ఎట్లు పేరుతెచ్చునో దుర్జన సాంగత్యము కీడు చేయును.

35. బరులెవ్వరేని దనతో
బరిభాషించినను మేలు పలుక వలయునా
దరము గల చోట (గీడు
సర్గము నొనర్చంగరాదు గదర కుమారా!

ప్రియభాషణలతో ఆదరము పొందవచ్చును.

36. సిరి చేర్చు బంధువుల నా
సిరయే శుభముల నొసంగు చెలువుల గూర్చున్
సిరియే గుణవంతుండని
ధరలోఁ బొగడించునంచు దలపు కుమారా!

'ఎప్పుడు సంపద గల్గిన... సుమతీ' పద్యభావమునకు తగినదీ పద్యము. కుమారునికి సంపద సధింపవలెనని దానివలన అధికగౌరవముకల్గునని చెప్పచున్నాడు.

37. ఆకులత బడకు మాపద
నేకతమున (జనకు త్రోవ నింతకి దగు సం
తేకాని చన వసంగకు
లోకులు నిన్నెన్న సుగుణలోల! కుమారా!

లోకములో గణ్యత పొందుటకు నీవు కష్ట సమయము లందు ఆందోళన పొందకుండుట, భార్యకు అతి చనువు ఇయ్యకుండుట, ఒంటరి ప్రయాణములు చేయకుండుట కారణములు కాగలవు.

38. తనదు కులాంగన యాలో

చనమున మంత్రియు భుక్తి సమయంబున దా
జననియు రతిలో రంభా
వనజేక్షణ యయిన (బుణ్యవశము కుమారా!

నీ భార్య, నీకు ఆలోచనలందు మంత్రిగా, భోజన సమయమందు తల్లిగా, శయన వేళ రంభగా ఉన్న అది నీ పుణ్య ఫలమే.

39. మనుజుడు సభ్యుడు దానై
కనియున్న యథార్థమెల్ల కానిన యాట్లా
మనుజుడు పలుకకున్నను
ఘనమగు పాతకము నాడు గనును కుమారా!

చూచిన విషయమును నిర్భయముగా చెప్పినవాడే సజ్జనుడు. చూచియు చూడకుండనట్లు పోవువాడు పాపియగును.

40. అంగీకార రహితమగు
సంగతికిం బోవరాదు సామాన్యులతో
డం గడు జగడమునకు జన
వెంగలితనమండ్రు జనులు వినుము కుమారా!

బుద్ధిహీనుడే తగని వారితో జగడములకు దిగును. తనకుసాటి కాని వారితో సాంగత్యము కూడదు.

41. అల దేవగృహము కడప యి
రుల గొవాటముల యుందు ద్రోవలలోర
చ్ఛల కొట్టములను నొప్పదు
మల మూత్ర విసర్జనంబు మహిని కుమారా.

మల, మూత్ర విసర్జన కాని తావులందు (గుడి, ఇంటి ముంగిట, పశుశాల, మార్గము, రచ్చలు) చేయరాదు.

42. తనుజులనుం గురు వృద్ధుల
జననీ జనకులను సాధుజనుల నెవడు దా
ఘను డయ్యు బ్రోవడో యా
జనుడే జీవన్మృతుండు జగతి కుమారా!

కుమారులను, గురువులను, ముసలివారిని, తల్లిదండ్రులను, సత్పురుషులను రక్షించి పోషించని వాడు బతికియు చచ్చినవాడే.

43. ధీరుడు తన దగు సంపద
జారిన యెడ జింత నొందజాలక దా ల
క్ష్మీ రమణుని వర చరణం
భోరుహములు గొలిచి ముక్తి బొందు కుమారా!

ధైర్యవంతుడు సంపదలన్నియు పోయినను, కష్టములు చుట్టుముట్టినను దైవ భక్తిని మానక ముక్తిని పొందును.

44. పాపపు బని మది దలపకు
చేపట్టిన వారి వుడవ జేయకు కీడున్
లోపల తలపకు, క్రూరల
ప్రాపును మరి నమ్మబోకు, రహిని కుమారా!

దురాలోచనలకు తావీయక, ఇచ్చిన మాట నిల్పుకొనుచు, ఆపదలను తలుపక, నీచులు ఆదరణ నమ్మని వాడే ధీమంతుడు.

45. జగడంబులాడు చోటను
మగువలు వసియించుచోట మదగజము దరిన్

బగతుఁడు తిరుగుచోటన్
మగుడి చనగవలయుఁ జలము మాని కుమారా!

విడువదగిన ప్రదేశములు - పోట్లాట జరుగుచోటు, స్త్రీజనము వుండు చోటు, శత్రువు నివసించు స్థలము, మదించిన ఏనుగు తిరిగే తావు.

46. దర్జనుల నైనఁదిట్టకు
పర్జింపకు సుజన గోష్టి; పరులను నెల్లన్
నిర్జింతుననుచుఁద్రుళ్లకు;
దుర్జనుడంఢ్రు నిను నింద దోపకుమారా!

దుష్టుల దూరక, సజ్జన సాంగత్యము వీడక, ప్రగల్భములు పలుకక వుండిననే నిన్ను ధీశాలి అందురు.

47. తిరుగకు దుర్మార్గులతో
నరుగకు గహనాంతరస్థలాదుల కొంటాన్
జరుగకు శత్రుల మోల
న్మరుపకు మేల్ హితులయెడల మదిని కుమారా!

ఉపకారిని మరువకుము, దుష్టులకు దూరముండుము. శత్రువుల దగ్గరికి పోరాదు. ఏకాకిగా అడవులందు ప్రయాణము కూడదు.

48. తరలాక్షుల యెడ నెన్నడు
బరిహాసాలాపములను పచరింపకుమీ
బదికించి నిరీక్షించిన
నురు దోషంబనుచు దలపుచుండు కుమారా!

స్త్రీల గురించి ఇతరులతో పరిహాసములాడక, వారిని వంచింపక మెలగ వలెను.

49. సంపద గల వారిని మో
దింపుచు జట్టుకొని యందు రెల్లప్పడు స
త్సంపద తొలంగిన ను పే
క్షింపుదు రవివేక జనులు క్షితిని కుమారా!

అవివేకులు ధనము కల్గిన వారిని కీర్తించుచూ తిరిగెదరు. వారికీ ధనము పోయినను తిరిగి చూడరు.

50. కాయమున నాటు శరములు
పాయంబున దీయవచ్చు బహునిష్ఠురతన్
గూయ మదినాటు మాటలు
పాయవుగా యెపుడు నెగడు పరుచు కుమారా!

మాటల చేత కలిగెడు గాయము ఎన్నటికినీ పోదు. బాణముల చేత కల్గిన గాయము మానును. కాన నిష్టుర వచనము లాడకూడదు.

51. ధరణీజాతములో యే
తది నెట్లట్లను ఫలించుఁదగనటు పూర్వా
చరణ ఫలంబు ననుభవము
గరమును భవనీయమగును గాదె కుమారా!

కాల మెరిగి పుష్టించు, ఫలించు వృక్షములనే మనుజుడు తన పురాకృత పాప పుణ్యములను తగిన రీతిగా అనుభవించుచున్నాడు.

52. పెను కోపము గర్వము ను
బ్బును జపలము దురభిమానము నిర్వ్యాపారం
బునుఁ జొరవు నునికియును న
ల్పుని గుణము లటంచు దెలివిబొందు కుమారా!

నీచుని గుణములు, అతికోపము, గర్వము, అతిశయము, అహంకారము, అవిధేయత, సోమరితనము. వీనిని దరిచేరనీయకుము.

53. విత్తము గూర్చిన మనుజుం
డు త్తమ దానంబు భోగ మొందని యెడ భూ
భృత స్కర శిఖి గతము వి
వృత్తికంబగును నట్టి పదవి కుమారా!

అతిగా సంపాదించి సద్వినియోగము చేయని సంపద రాజులపాలు, దొంగలపాలుఅగును.

54. సద్గోష్ఠి సిరియు నొసగును
సద్గోష్ఠియె కీర్తి బెంచు సంతుష్టిని నా
సద్గోష్ఠియె యొనగూర్చును
సద్గోష్ఠియె పాపములను జంపు కుమారా!

సజ్జన సాంగత్యము సభలలోగాని, బయటగాని కీర్తి, ప్రతిష్ఠలు మరియు సంపదలు కలుగచేయును. పాపములు తొలగించును. మానసిక తృప్తి నిచ్చును.

55. ఘనులు విని సమ్మతింపని
పనులకు జొరబడక పొగడు పనులను జొరు; మెం
దును బొంక బోక కడు స
జ్జనములతో గలసి మెలగు జగతి కుమారా!

పెద్దలు మెచ్చని పనిని చేయక, కల్లలాడక, మంచి వారితో స్నేహము చేయుచుండుము కుమారా!

56. జారులతో జోరులతో
క్రూరులతో నెపుడుపొత్తు గోరక మది స
త్పూరుష పదాంబు జాతా
ధారుడవై బ్రతుకు కీర్తి తనరు కుమారా!

దుర్జన సాంగత్యము ఏకాల మందైననూ చేయకూడదు. మంచివారి పాదసేవవల
న కీర్తిని గాంచును.

57. జ్ఞానుల చరితము వీనుల
నానుచు సత్పురుష గోష్ఠి ననఘుంబనుచున్
బూనుము; ధర్మపథంబును
దా నెరిగినయంత; మరువదగదుకుమారా!

నీకు తెలిసిన ధర్మమార్గము వీడక, మంచివారి సావాసముతో కీర్తి ప్రతిష్ఠలు
పొందుము.

58. రోషా వేశము జనులకు
దోషము తలపోయ విపుల దుఃఖకరము నా
రోషము విడిచిన యెడ సం
తోషింతురు బుధులు హితము దోపకుమారా!

మంచిని కోరువారు కోపావేశములను వదలివేయవలెను. అపుడే సుఖసంతోష
ములు కల్గును. విబుధులు సంతసింతురు.

59. ధనవంతు లైన బహు స
జ్జనులైనను నీకు మిగుల సమ్మతులై యు
న్నను సతి జనకుని గృహమం
దున నుండుట తగదు కీర్తి తొలుగు కుమారా!

భార్యను ఎక్కువ కాలము పుట్టింట వుంచిన పురుషుని సౌఖ్యము తొలగిపోవును.

60. సభలోపల నవ్విన యెడ
సభవా ల్ని రసింతు రట్టి జనుని న్నెరి నీ
కభయం బొసంగె నేనియు
బ్రభు కరుణను నమ్మి గర్వపడకు కుమారా!

'లక్ష్మణదేవర నవ్వు' వలె సభలలోను, నలుగురు కూర్చొన చోట నవ్వరాదు. రాజు యొక్క శరణు పొందితినని గర్వింపకూడదు.

61. తనపం క్తి యందు బాంధవ
జనము లోక విధంబుగా మెసంగుచు నుండం
గను దా సద్రసముల మెస
గిన విషభోజన సమంబు క్షితిని కుమారా!

పంక్తిలో తానొక్కడు షడ్రసోపేతమయిన భోజనము చేసిన అది విషాహారముతో సమానము.

62. పెరవారలుండ ఫలముల
నరయంగా వారికిడక యాతడెమెసవన్
సరికాదు విసపు మేతకు
సరియౌనని తలపు మానసమున కుమారా!

అట్లే ఇతరుల ఎదురుగా ఫలములు తానే తిన్నను విషముగా మారును.

63. గుణవంతుని సంగతి ని
ర్గుణులకు గుణములు ఘటించు కుసుమాది సమ
ర్పణమున వస్త్రాదిక మా
క్షణమున పరిమళము నొందు కరణి కుమారా!

పూలవలన సువాసన వచ్చినట్లే సజ్జన సాంగత్యము వలన మంచి గుణములు కల్గును.

64. పదజనులు కట్టి విడచిన
పర చేలములైన గట్ట వలదు వలువలన్
నెరి మాయు మడత మార్చుచు
ధరియించుట యొప్పదండ్రు ధరను కుమారా!

భూమిపై తగని పనులు ఇతరులు కట్టి విడిచిన బట్ట కట్టుట, నలిగిన మడతలు కట్టుట.

66. మును మనుజుడు జన్మాంతర
మును చేసిన పుణ్య పాపములు పుడమిని వా
నిని బొందక విడువవు దే
వుని నిందింపకుము కీడు వొడుము కుమారా!

స్నానానంతరమే సుగంధ లేపనముగాని స్నానము బదులుకాదు. అట్లే నీళ్ల ఓడు బట్టను విదిలింపకూడదు.

67. అవయన హీనుని సౌంద
ర్యవిహీనను, దరిద్రు, విద్యరాని యతని సం
స్తవనీయు, దేవు, శ్రుతులన్
భువి నిందింప దగదండ్రు బుధులు కుమారా!

చేయదగని పనులు- వికలాంగుల , అందవిహీనుల, ధనహీనుల, విద్యావిహీనుల, గౌరవింపదగిన వారల, భగవంతుని, వేదముల నిందించుట నిరసించుట.

68. లోకమున సర్వజనులకు
నాకాలుడు ప్రాణహారియై యుండగ శో

భాకృతి కార్యముల వడిం
బ్రాకటముగ జేయకుండరాదు కుమారా!

కాలుడు ప్రాణములగొని పోవక మున్నే చేయదగిన కార్యముల త్వరితముగా చేయవలెను.

69. అల సరసాన్నంబు బరి
మళము గలుగు వస్తువులను మహితల యానం
బుల నాసనముల నుబ్బకు
కలుగుం జనుకాలవశముగాను కుమారా!

సుఖదు:ఖములు కాలానుగుణములు, సుఖములకు పొంగిపోక, దు:ఖమున కుంగి పోని వాడే మనుజుడు.

70. ప్రజ్ఞావంతుని చేతను
ప్రజ్ఞాహీనునకు వాటిల్లు నిలన్
బ్రాజ్ఞత గల్గి నటించిన
దత్‌జ్ఞున్నుతియింతురదియే ధనము కుమారా!

కుమారా! గుణవంతుడు సమయమునకు తగినట్లుగా నడచుకొనవలెను.

71. మనుజులు తన సౌఖ్యము కొర
కును సంరక్షణము నవని గోరుదు రొగి నే
జన పాలుఁడు సంరక్షిం
పను దగియును బ్రోవ డతడె పాపి కుమారా!

రాజు సమర్థుడయ్యును దుష్టుల శిక్షింపకున్న తానే నరకము పొందును.

72. మండలతి దండార్వుల
దండింపక యుండరాదు ధారుణి నాత డ
ఖండల సమానుడైనను
మెండుగు పాపంబనొంది మెలగు కుమారా!

రాజైనవాడు న్యాయవిచారణ చేసి నిందితులను శిక్షింపనిచో తానే పాపమును పొందును.

73. గరళము పెట్టడు వాని
పరు జంప దలంచువాని బనులెల్ల బయ
ల్వరచెడివానం బరధన
హరుని నృపతి చంపి పుణ్యుడగును కుమారా!

రాజు హంతకుల, దుష్టుల, దుర్మార్గుల, దొంగలను శిక్షించిననే సమర్థుడు.

74. గృహ దాహకునిం బరదా
రహరుం బంధుహిత కార్య రహితుని దుష్టో
త్సాహపరుని జంపి నరపతి
యిహ పరముల యందు కీర్తి నెసగు కుమారా!

రాజు ఇళ్లను తగులబెట్టువానిని, పరదారాపహరిని, హితుల కార్యముల చెడగొట్టు వానిని సంహరించిననే ఇహపరలోకముల ఖ్యాతి జెందును.

75. సత్తువగల యాతడు పై
నెత్తిన దుర్బలుండ తస్కరించు సతండున్
విత్తము గోల్పడు నతడును
జీత్తిని పీడితుండు జింత జెందు కుమారా!

శక్తిగలవాడు అశక్తుల పీడింపకూడదు.

76. కత్తిని చేతం బట్టుచు
మొత్తదలచి వచ్చుగాని ముఖ్యముగా మే
ల్లత్తించిన సదె ప్రాయ
శ్చితమని జంపదగదు చిన్ని కుమారా!

'అపకారికి ఉపకారము నెపమెన్నక చేయువాడే నేర్పరి సుమతీ' అన్న రీతిని తనను చంపవచ్చిన వానిని కూడా మంచితనముగనే శిక్షింపవలెను.

77. ఓరిమియె కలిగి యుండిన
వారలగని ప్రజ్ఞలేనివారని యెద రా
నారయ సత్పురుషావళికి
నోరిమియే భూషణంబు రోరి కుమారా!

సహనము కల్గిన వారిని జనులు తెలివిలేనివాడని నిందించినను, సహనమే మనిషికి నిజమైన ఆభరణము కుమారా!

78. పురుషుం డొనర్పని పనికి
నరయగ దైవం బదెట్లులనుకూలించున్
సరణిగ విత్తక యున్నను
వరిపండునె ధరణిలోన వరలి కుమారా!

ఏ పనికైన ప్రయత్న లోపమున్న అది ఫలింపదు.

79. తన సత్కర్మాచరణం
బున భాగ్యము వేగవృద్ధి బొందు జగత్ప్రా
ణుని వర సాహాయ్యముచే
ననలం బెంతైన బెరుగనయ్య కుమారా!

సత్కార్యముల వలన సంపద, అగ్ని వాయువుతో వలె వృద్ధి చెందును.

80. చము రింకిపోయినను దీ
పము శమియించిన విధంబు పౌరుణ విహీ
నమె యగును; దైవ మనుకూ
లము గాకుండినను భూతలయిన కుమారా!

చమురు క్షీణించినపుడు దీపము కొండెకినట్లే భగవంతుడను కూలింపనపుడు పరాక్రమము క్షీణించును.

81. ఘన బీజపు సాయము లే
కను భూముల నిష్ప్రయోజకంబైన విధం
బున దైవము తోడిలఁగా
కనె పౌరుష కర్మఫలము గలదె కుమారా!

దైవ సహాయము లేనప్పుడు మనుజుడు చేయు పనులు, విత్తనము నాటని భూమి వలెనే, ఫలింపవు.

82. ధర నే వస్తువులైనన్
దరగుటకై వృద్ధినొందు దగ బొడవెదుగున్
విరుగుటకై పాయుటకై
దరిజేరును వీని మదిని దలతె కుమారా!

ఈ భువిలో వృద్ధి చెందుట తరుగుట కొరకే, పెరుగుల విరుగుట కొరకే, సమీపించుట దూరమగుటకే అని గుర్తెరిగి నడుచుకోవలెను.

83. జనియించుట పొలియుటకే
పెను సుఖమొందుటది కష్ట విధి నొందుటకే;
విను హెచ్చుట తగ్గుటకే;

యని మనమున నమ్మవలయునయ్య కుమారా!

జననము మరణము కొరకేనని, సుఖించుట కష్టములనుభవించుటకేనని, పెరుగుట తరుగుటకేనని బుధులాడుమాట నిజమని నమ్ముము.

84. ఎటువంటి వర కులంబున
బటు తరముగ బుట్టెనేని పరగగ మును గ
న్నటువంటి కర్మపలముల
కట కట భోగింపవలయు గాదె కుమారా!

ఎంత గొప్ప వంశమున జన్మించినను, పురాకృత కర్మఫలమును అనుభవించియే తీరవలెను.

85. పెక్కు జనుల నిద్రింపగ
నొక్కిండయ్యెడను నిద్ర నొందక యున్నన్
గ్రక్కన నుపద్రవంబగు
నక్కర్మమునందు జొరకుమయ్య కుమారా!

ఊరంతా ఒకదారి, ఉలిపికట్టె ఒక దారి అన్నట్లు జనులందరూ నిద్రించు సమయమున మెలకువగా నున్న కష్టములు వచ్చును.

86. మధురంబుల గొననొల్లడు
బుధజను డేకతమ దారిబోనొల్లడు నీ
విధ మెఱిగి నీవును మనో
రధ సిద్ధుడు వగుచు మెలగరాదె కుమారా!

నీవును పండితుని వలెనే ఏ పనిని ఒంటిగా చేయుటకు ఇష్టపడకుము కుమరా!

87. ధనవంతుడె కులవంతుడు
ధనవంతుడె సుందరుండు ధనవంతుండే
ఘనవంతుడె బలవంతుడు
ధనవంతుడె ధీరుడనుచు దలతె? కుమరా!

ధనమున్న అన్ని లోటులు కప్పబడునను జనులాడుకున్న మాటకు తగినట్లు ధనము సంపాదింపుము.

88. విను ప్రాణరక్షణమునన్
ధనమంతయు మునిగిపోవు తరి, పరిణమయం
దున, గురుకార్యమున, వధూ
జన సంగమమునందు బొంక జనదు కుమారా!

'హరిజాక్షులందు... బొందడథిప' అను శుక్రనీతివలె ప్రాణావసరములందు, వివాహ సమయమందు, గొప్ప ప్రయోజనము బొందునపుడు అబద్ధమాడినను తప్ప లేదని ఈ శతకకారుడు కూడ బోధించుచున్నాడు.

89. కులభామల విడువకు వెలి
పొలతుల వీక్షించి మోహమును బొరలకుమీ
ఖలు డందు రెట్టవారలు
గులహీనుడు పుట్టెననుట కొఱలు కుమారా!

కులకాంతను విడిచి పరస్త్రీలను కోరిన నిన్ను గుణహీనుడవని నిందించుటయే గాక, నాశము కూడా పొందెదవు.

90. చపలాత్ము డవని లోపల
నపాత్ర జనులకును దాన మందిచ్చుట హీ
నపు గుక్క నోటి లోపల
నిపుణత నెయిపోసినట్లు నెగడు కుమారా!

యోగ్యులు కాని వారికి నీయు దానము కుక్కకు పోయు నేయి వలె నిష్ప్రయో జనము.

91. యోగ్యుల నరయుగ లేక య
యోగ్యులకున్ దాన మొసగుచుండట యిది స
ద్యోగ్యసతిన్ షండునకున్
బాగము గని పెండ్లి చేయు పగిది కుమారా!

దానమిచ్చునపుడు, ముఖ్యముగా కాంతలను, యోగ్యత నెరిగియే ఈయవలెను.

92. దీనుండైనను శాత్రవు
డైనన్ శరణనుచు వేడునపుడు ప్రియత స
మ్మానవుని కోర్కె దీర్చినా
వాని సుజనుడండ్రు బుధులు వసుధ కుమారా!

శరణన్నవాడు శత్రువైనను రక్షించుటయే ధర్మము.

93. పాపంబులందు నెక్కుడు
పాపము సుమీ! ధరిత్రి పై క్రోధగుటణం
బే పారు, లోభమును, విని
యే పురుషుల బెడద గూడ దిలన కుమారా!

మితిమీరిన కోపము, లోభము పాపములన్నింటిలో నెక్కుడు పాపము కల్గించు దుర్గుణములు కాన వానిని దరిజేరనీకుము కుమారా!

94. మును గల్గి ధర్మమును జే
యునతడు పేద వడెనేని యున్నంతకు దో
చిన భంగి సర్థులకును ని
చ్చునతడె బాహు పుణ్య పరుషుండు కుమారా!

పుణ్యపురుషుడు తనకు సంపద కల్గినను లేకున్నను యాచకుల రిక్తహస్తము లతో పంపడు.

95. కడు మెల్ల నిడు ను త్తర
మడచును గోపమును దీక్ష్ణ మరయగ దాన
ప్పడు నుడి వెడు ను త్తర మది
వడి గోపము బెంచు నరయ వసుధ కుమారా!

కోపమునకు విరుగుడు శాంతమే. ఎంతటి ముక్కోపి యైనను ఎదుటిమనిషి శాంతముగా ఉన్న తానే తగ్గను.

96. మిత్రుండు దనకు విశ్వా
మిత్రము జేసినను గాని మేలనవచ్చున్
శాత్రవుడు ముద్దగొన్నను
ధాత్రిం దన కదియె కీడు తలప కుమారా!

స్నేహితుడు లోకములనెల్ల విరోధిగా చేసినను అందులో హితమే దాగివుండును గాని విరోధి తనింటి ముందు భుజించినను అది అపకారమునే కల్గజేయును.

97. ధర నొక్క బుద్ధిహీనురన్
దిరముగ రోటనిడి దంచెనేనియు, బెటుచం
దురు, యగును గాని యతనికి
సరసత్వము గలుగదండ్రు సతతము కుమారా!

'చేరి మూర్ఖుని రంజింపరాదు' అను విధముగా బుద్ధిహీనుని రోట వేసి దంచిన ను బుద్ధిరాదు.

98. విత్తంబు విద్య కులము
స్మత్తులకు మదంబొసంగు; మాన్యులకున్ స

ద్వృత్తి నొసంగున్ వీనిన్
జిత్తంబున నిడి మెలంగ జెలగు కుమారా!

సజ్జనులకు మంచి నడవడి ఇచ్చుగుణములే దుర్జనులకు అహంకారము కలుగ జేయును.

99. ధర గరవుగోరి దానం
బిరువున నిడుకొనిన వాని నెగ్గింప దలం
తురు; వాని నమ్మదలచిన
పురుషుని నుత్తము డటంచు బొగడి కుమారా!

దానము పాత్రా, పాత్రత, యుక్తసమయములను ఎరిగి చేయకున్న జను లాదరింపరు.

100. ఋణ మధిక మొనర్చి సమ
ర్పణ చేసిన తండ్రి విద్యరాని కొడుకు ల
క్షణశాలి రాణి దుశ్చా
రిణి యగు జననియును దలప రిపులు కుమారా!

లోకమునందు శత్రువులు ఋణభారము కొడుకుకిచ్చు తండ్రి, విద్యరాని కొడుకు, స రూపవతి అయిన భార్య, దుర్నడత కల్గిన తల్లి.